

Huishoudens in schuldbemiddeling: profielen en regionale verschillen

Hans Ledegen, onderzoeker, Vlaams Centrum Schuldenlast

Inleiding

De schuldenproblematiek in België groeit alsmaar meer. Consumenten ondervinden de impact van de crisis en zien zich in toenemende mate met betalingsmoeilijkheden geconfronteerd. Die stijgende schuldenproblematiek is tevens de ervaring van de erkende instellingen voor schuldbemiddeling in Wallonië en Vlaanderen. Om een globale analyse te maken van de geboden dienstverlening en het profiel van het cliënteel, registreren de erkende instellingen voor schuldbemiddeling in beide landsgedeelten. De steunpunten voor die instellingen (L'Observatoire in Wallonië en het Vlaams Centrum Schuldenlast in Vlaanderen) analyseren de geregistreerde gegevens, elk met een eigen databank voor hun regio. Om profielgegevens van het cliënteel van beide landsgedeelten te kunnen vergelijken, werden die geregistreerde gegevens, gemeenschappelijk voor de twee databanken, samengevoegd en vervolgens geanalyseerd. Die gegevens dateren van 2011 en 2012 en werden, gelet op de verschillende steekproefgrootten, voor beide landsgedeelten gewogen. Die weging houdt een gelijke tred tussen het aantal geregistreerde dossiers ten aanzien van het totale aantal dossiers voor elke regio.

Deze nota beschrijft enkele profielgegevens van het cliënteel van de erkende instellingen voor schuldbemiddeling in Wallonië en Vlaanderen. Zoveel mogelijk werden hiervoor samengevoegde gegevens gebruikt. Aangezien het Brussels Hoofdsteljk Gewest op dit ogenblik niet actief is op gebied van onderzoek en registratie, zijn hiervoor geen profielgegevens opgenomen.

Enkele sociaal demografische kenmerken

De nationaliteit van de aanvragers

Tabel 1 geeft de nationaliteit van de aanvrager, opgesplitst in Belgische, binnen en buiten de Europese Unie, voor beide landsgedeelten weer.

Tabel 1. Nationaliteit van de aanvrager (gezamenlijke dataset Wallonië en Vlaanderen)		
Nationaliteit aanvrager	Regio	
	Wallonië	Vlaanderen
Belg	3722 (89,5%)	1323 (89,9%)
Binnen de Europese Unie	274 (6,6%)	55 (3,7%)
Buiten de Europese Unie	162 (3,9%)	94 (6,4%)
Totaal	4158 (100%)	1472 (100%)

Het overgrote deel van de nationaliteit van de aanvragers voor Wallonië als Vlaanderen heeft de Belgische nationaliteit. Het verschil in nationaliteit tussen beide landsgedeelten is significant. Dit is te wijten aan de geregistreerde verschillen tussen beide landsgedeelten voor de nationaliteiten binnen en buiten de Europese Unie.

De leeftijd van de aanvragers

De gemiddelde leeftijd van de aanvragers bedraagt 43 jaar voor Wallonië en Vlaanderen. De jongste (oudste) aanvrager in Wallonië is 18 jaar (92 jaar) en 19 jaar (90 jaar) in Vlaanderen. Ook de verdeling van de leeftijd tussen beide landsgedeelten is vergelijkbaar. Er is geen reden om een leeftijdsverschil van de aanvragers tussen beide regio's aan te nemen.

Type huishouden

Het type huishouden voor Wallonië en Vlaanderen is in tabel 2 weergegeven.

Tabel 2. Type huishouden voor Wallonië en Vlaanderen (gezamenlijke dataset Wallonië en Vlaanderen)		
Type huishouden	Regio	
	Wallonië	Vlaanderen
Alleenstaande volwassene	1749 (40,6%)	666 (45,1%)
Alleenstaande volwassene met kinderen	1219 (28,3%)	238 (16,2%)
Koppel zonder kinderen	276 (6,4%)	144 (9,8%)
Koppel met kinderen	797 (18,5%)	279 (19%)
Andere	267 (6,2%)	145 (9,9%)
Totaal	4308 (100%)	1472 (100%)

De verschillen in type huishouden tussen Wallonië en Vlaanderen zijn significant. Dit is te wijten aan het aantal alleenstaanden, zowel met als zonder kinderen. In Vlaanderen bedraagt het alleenstaanden 45,1%, in Wallonië 40,6%. Tabel 2 toont verder een sterkere vertegenwoordiging van het aantal alleenstaanden met kinderen aan in Wallonië ten opzichte van Vlaanderen. Voor beide regio's is circa twee derde van het cliënteel alleenstaande (met of zonder kinderen): in Wallonië bedraagt deze 68,9% - in Vlaanderen 61,3%.

Scholingsgraad

De scholingsgraad van de aanvragers is weergegeven in tabel 3.

Tabel 3. Scholingsgraad aanvrager (gezamenlijke dataset L'Observatoire en Vlaams Centrum Schuldenlast)		
Scholingsgraad	Regio	
	Wallonië	Vlaanderen
Zonder diploma	1127 (27,1%)	263 (20,3%)
Lager onderwijs	553 (13,3%)	172 (13,3%)
Lager middelbaar	1244 (29,9%)	408 (31,5%)
Hoger middelbaar	1098 (26,4%)	424 (32,6%)
Bachelor/graduaat	104 (2,5%)	29 (2,2%)
Universiteit	33 (0,8%)	0 (0%)
Totaal	4159 (100%)	1296

Het aandeel van aanvragers zonder diploma of ten hoogste lager onderwijs is hoog. Die vaststelling geldt voor Wallonië en Vlaanderen. Er zijn belangrijke significante verschillen in de scholingsgraad van aanvragers tussen beide regio's. Die verschillen zijn tweërlei: van het aantal aanvragers in de Waalse regio heeft 27,1% geen diploma (ten opzichte van 20,3% in Vlaanderen), met 32,6% is het aantal aanvragers met een diploma van middelbaar onderwijs in de Vlaamse regio merkbaar sterker vertegenwoordigd dan in de Waalse (26,4%).

De scholingsgraad kan worden herleid tot twee klassen: geschoold en ongeschoold. Onder ongeschoold worden die aanvragers zonder diploma of met een diploma van ten hoogste lager onderwijs begrepen. De geschoolden bezitten een diploma van minstens lager middelbaar onderwijs. Die samengevoegde gegevens zijn opgenomen in tabel 4.

Tabel 4. Scholingsgraad aanvrager – samengevoegd (gezamenlijke dataset L'Observatoire en Vlaams centrum Schuldenlast)		
Scholingsgraad	Regio	
	Wallonië	Vlaanderen
Ongeschoold	1680 (40,4%)	435 (33,6%)
Geschoold	2479 (59,6%)	861 (66,4%)
Totaal	4159	1296

De verschillen in scholingsgraad tussen de Vlaamse en Waalse regio, samengevoegd tot ongeschoold en geschoold, zijn significant: de Waalse regio noteert met 40,4% duidelijk meer ongeschoolden in vergelijking met de Vlaamse (33,6%).

Enkele sociaaleconomische kenmerken

Arbeidssituatie

De arbeidssituatie van de aanvragers wordt opgesplitst naargelang die geen professionele activiteit of een bezoldigde activiteit uitoefenen of (pre)gepensioneerd zijn. De geregistreerde gegevens van de Waalse en Vlaamse regio zijn opgenomen in tabel 5.

Tabel 5. Arbeidssituatie (gezamenlijke dataset L'Observatoire en Vlaams centrum Schuldenlast)		
Arbeidssituatie	Regio	
	Wallonië	Vlaanderen
Zonder professionele activiteit	2879 (66,9%)	791 (53,7%)
Bezoldigde activiteit	1132 (26,3%)	552 (37,5%)
(Pre)pensioen	293 (6,8%)	129 (8,8%)
Totaal	4304	1472

De verschillen tussen de arbeidssituatie van de aanvragers voor beide landsgedeelten zijn significant. De Waalse regio registreert met 66,9% meer aanvragers zonder professionele activiteit in vergelijking met de Vlaamse (53,7%). Een tegenovergestelde vaststelling geldt voor aanvragers die een bezoldigde activiteit beoefenen. Hier scoort de Vlaamse regio met

37,5% duidelijk beter in vergelijking met de Waalse (26,3%). De verschillen gaan hand in hand met de geregistreeerde verschillen in scholingsgraad – zie hiervoor tabel 4. Die tabel toont immers duidelijk aan dat significant meer ongeschoolde aanvragers in de Waalse regio worden geregistreerd dan in de Vlaamse.

Vervangingsinkomen

Tot vervangingsinkomsten behoren werkloosheidsuitkeringen, ziekte- en invaliditeitsuitkeringen, pensioenen en leefloon. Het overgrote deel van het cliënteel (meer dan 70%) doet beroep op een vervangingsinkomsten. Die vaststelling geldt zowel voor de Waalse als voor de Vlaamse regio. De gegevens zijn opgenomen in tabel 6.

Tabel 6. Vervangingsinkomen		
(gezamenlijke dataset L'Observatoire en Vlaams centrum Schuldenlast)		
Vervangingsinkomsten	Regio	
	Wallonië	Vlaanderen
Ja	3310 (75,3%)	1033 (70,2%)
Neen of niet geregistreerd	1086 (24,7%)	439 (29,8%)
Totaal	4396	1472

Het verschil tussen Wallonië en Vlaanderen is significant. Met een aandeel van 75,3% scoort Wallonië hoger dan Vlaanderen (70,2%).

Aanvullende inkomsten

Tot aanvullende inkomsten behoren kinderbijslagen, onderhoudsuitkeringen, OCMW – steun alsook inkomsten uit de zorgverzekering. Ook financiële hulp van vrienden en of familieleden, onderhoudsgelden en inkomsten uit (on)roerende goederen worden opgenomen in deze categorie. De geregistreeerde gegevens voor beide landsgedeelten zijn opgenomen in tabel 7.

Tabel 7. Aanvullende inkomsten		
(gezamenlijke dataset L'Observatoire en Vlaams centrum Schuldenlast)		
Aanvullende inkomsten	Regio	
	Wallonië	Vlaanderen
Ja	1824 (41,5%)	464 (31,7%)
Neen of niet geregistreerd	2572 (58,5%)	1008 (68,3%)
Totaal	4396	1472

Naast vervangingsinkomen zijn aanvullende inkomsten een belangrijke bron voor de aanvragers. Meer dan 30 procent van de aanvragers in de Vlaamse regio en bijna de helft van de aanvragers in de Waalse doet hierop beroep. Zoals geldt bij de vervangingsinkomens, zijn de verschillen voor aanvullende inkomsten tussen beide regio's significant.

Schuldensorten

Per aanvrager zijn veelal niet één maar verschillende soorten schulden aanwezig. Bijkomend registreren de erkende instellingen voor schuldbemiddeling per aanvrager binnen elke schuldensoort meerdere schulden.

Enkele veel voorkomende schuldensoorten worden opgenomen in tabel 8.

Tabel 8. Enkele veel voorkomende schuldensoorten (gezamenlijke dataset L'Observatoire en Vlaams centrum Schuldenlast)		
Soorten schulden	Regio	
	Wallonië	Vlaanderen
Energieschulden/nutsvoorzieningen	57,7%	49,32 %
Gezondheidsschulden	51,9%	36,01 %
Leningen op afbetaling	43%	31,05 %
Telefoon/gsm	51,8%	29,01 %
Fiscale schulden	30,1%	27,38 %

Tabel 8 geeft minstens één schuld per schuldensoort weer. De geregistreerde gegevens worden voor de Vlaamse regio opgenomen in dalende volgorde en vervolgens vergeleken met de Waalse regio. Een opmerkelijke vaststelling is dat de Waalse regio voor elke schuldensoort significant meer soorten noteert in vergelijking met de Vlaamse.

Oorzaak van de schulden

Zoals geldt voor schuldensoorten, zijn per aanvrager veelal meerdere (verschillende) schuldoorzaken aanwezig. Tabel 9 geeft de meest voorkomende schuldoorzaken weer voor de Vlaamse regio.

Tabel 9. Oorzaak van de schulden (dataset Vlaams Centrum Schuldenlast)	
Oorzaak van de schulden	Vlaanderen
Levenswijze niet in overeenstemming met inkomsten (moeilijkheden met beheer / overbesteding)	45,45%
Tekort aan administratieve vaardigheden	47,69%
Geen, te laag of onregelmatig inkomen	53,40%
Ziekte van aanvrager, partner, kind of persoon ten laste	28,46%

Geen inkomen of een inkomen dat te laag of onregelmatig is en een tekort aan administratieve vaardigheden, worden als voornaamste oorzaak weerhouden. Die worden op de voet gevolgd door moeilijkheden met het beheer. Iets meer dan een kwart (28,46%) geeft aan dat ziekte van aanvrager, partner of persoon ten laste een schuldoorzaak is.

Tabel 10 geeft voor de Vlaamse regio de drie meest voorkomende schuldoorzaken weer in functie van gezinssamenstelling. In tabel 11 worden die gerelateerd aan de leeftijd (in klassen).

**Tabel 10. Oorzaak van schulden en gezinssamenstelling
(dataset Vlaams Centrum Schuldenlast)**

Gezinssamenstelling	Oorzaak van de schulden		
	Tekort aan administratieve vaardigheden	Moeilijkheden met het beheer	Te laag inkomen/onregelmatig inkomen
Alleenwonend	311 (44,4%)	260 (38,9%)	286 (38,8%)
Eénoudergezin	118 (16,8%)	97 (14,5%)	162 (21,9%)
Gehuwd of samenwonend met kinderen	140 (19,9%)	170 (25,4%)	161 (21,9%)
Gehuwd of samenwonend zonder kinderen	57 (8,2%)	69 (10,3%)	65 (8,8%)
Samenwonend met familie, vrienden, kennissen	49 (6,9%)	54 (8,1%)	43 (5,8%)
Andere	27 (3,8%)	19 (2,8%)	21 (2,8%)
Totaal	702	669	738

Opmerkelijk is dat alle voornoemde schuldensoorten bij alleenwonenden het sterkst vertegenwoordigd zijn. Nadien volgen de klasse gehuwden of samenwonenden met kinderen en eenoudergezinnen. Zowel eenoudergezinnen als gehuwden of samenwonenden met kinderen scoren een te laag of onregelmatig inkomen als tweede meest voorkomende schuldenoorzaak.

Opvallend is dat gehuwden of samenwonenden met kinderen minstens het dubbel aantal schuldoorzaken registreren in vergelijking met gehuwden of samenwonenden zonder kinderen.

Samen registreren alleenwonenden en eenoudergezinnen voor elke voornoemde schuldoorzaak elk meer dan de helft: een tekort aan administratieve vaardigheden staat met 61,2% op kop en wordt op de voet gevolgd door een te laag of onregelmatig inkomen (60,7%).

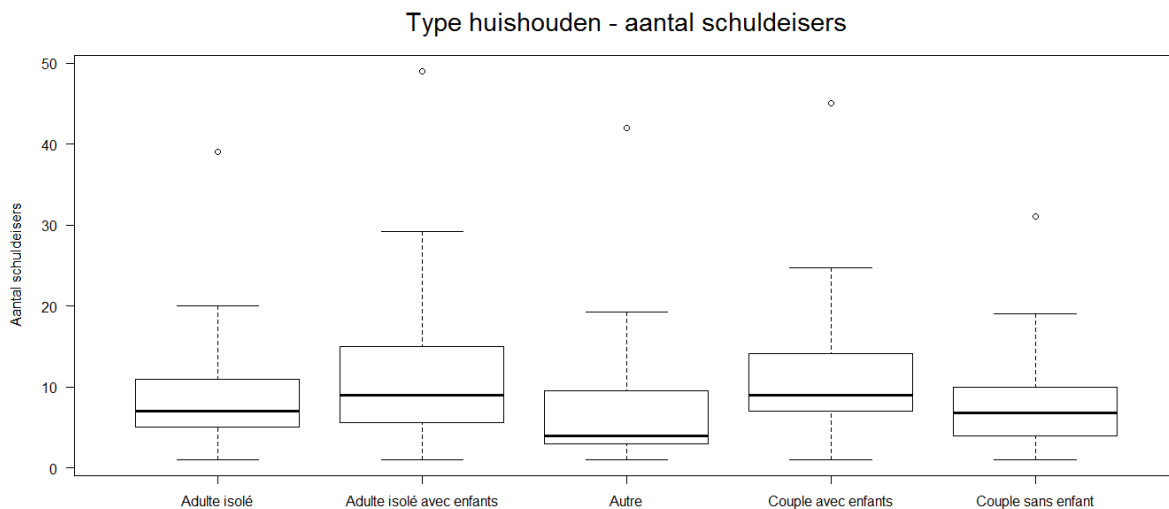
Tabel 11 relateert de drie voornaamste schuldoorzaken aan de leeftijd van de aanvragers (in leeftijdsklassen). Opmerkelijk is dat voor de leeftijdsklasse 31 – 55 jaar alle drie meest voorkomende schuldoorzaken gelijktijdig het meest voorkomen, op de voet gevolgd door jongeren (jonger dan 30 jaar). Aanvragers ouder dan 56 jaar komen voor alle schuldoorzaken op de derde plaats.

**Tabel 11. Oorzaak van schulden en leeftijdsklasse
(dataset Vlaams Centrum Schuldenlast)**

Leeftijd	Oorzaak van de schulden		
	Tekort aan administratieve vaardigheden	Moeilijkheden met het beheer	Te laag inkomen/onregelmatig inkomen
0 -30	148 (21,08%)	130 (19,4%)	100 (21,5%)
31-55	430 (60,6%)	414 (61,9%)	285 (61,3%)
+ 56	124 (17,6%)	125 (18,7%)	80 (17,2%)
Totaal	702	669	465

Dat alleenwonenden in een bijzondere moeilijke situatie verkeren, blijkt niet alleen uit de gegevens van het Vlaams Centrum voor Schuldenlast, maar ook uit die van L'Observatoire. Onderstaande box plot illustreert dit en geeft het aantal schuldeisers in functie van het type huishouden weer.

Figuur 1. Aantal schuldeisers naargelang type huishouden (dataset L'Observatoire)

Het grootst aantal schuldeisers is terug te vinden bij koppels met kinderen en alleenstaanden met kinderen. Zowel de mediaan als de spreiding van het aantal schuldeisers is bij die beide types huishouden het hoogste met de grootste spreiding bij alleenstaanden met kinderen.

Koppels zonder kinderen en alleenstaanden registreren minder schuldeisers in vergelijking met die huishoudens met kinderlast. Zoals de tabellen in deze nota aantonen, zijn alleenstaanden (met of zonder kinderen) op zijn minst een kwetsbare doelgroep.

Deze nota duidt dat de schuldenproblematiek sterker is uitgesproken in de Waalse regio dan de Vlaamse. De Waalse regio registreert meer alleenstaanden met kinderen, meer ongeschoolden en meer aanvragers zonder professionele activiteit. Ook het aantal gezinnen dat beroep doet op een vervangingsinkomen of een aanvullend inkomen is meer vertegenwoordigd in de Waalse regio. Ook voor elk van de vijf meest voorkomende schuldensoorten staat Wallonië op kop.

De vraag blijft wat de redenen hiervoor zijn? Waarom noteert de Waalse regio bijvoorbeeld meer energieschulden dan de Vlaamse of meer aanvragers zonder enige scholing?

Die vragen vergen diepgaand onderzoek naar oorzakelijke verbanden tussen verschillende variabelen.

In het kader van een preventief schuldenbeleid, een beleidsmatige en doelgroepgerichte aanpak is dit zeker nodig. Best wordt dit gekaderd binnen een longitudinaal onderzoek. Hierin worden metingen bij elke aanvrager op een aantal achtereenvolgende tijdstippen herhaald zodat de evolutie van de schuldenproblematiek of het effect van de hulpverlening in kaart kan worden gebracht.